ATKRITUMU ATSTĀŠANA PRIVĀTĪPAŠUMĀ: KURŠ ATBILD UN KĀ RĪKOTIES?

Posted on 15. janvāris, 2025 by birojs@cersjurkans.lv

Piesārņojums ir viena no mūsdienu aktuālākajām vides problēmām, kas ietekmē gan dabas resursus, gan cilvēku dzīves kvalitāti. Mežu, lauku un citu dabas teritoriju piesārņošana ir ne tikai neētiska, bet arī prettiesiska. Gan piesārņotājiem, gan zemes īpašniekiem ir noteikta atbildība par zemes piesārņojumu.

Latvijas Republikas Satversmes 115.pantā teikts, ka valsts pienākums ir aizsargāt ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, tai skaitā rūpēties par tās saglabāšanu. Primārais mērķis vienmēr būs pašas vides aizsardzība un saglabāšana.

Vides aizsardzības likuma 3.panta pirmās daļas 1.punkts noteic, ka valsts savu vides politiku veido pēc principa - "piesārņotājs maksā". Proti, personai, kura ir radījusi piesārņojumu, būtu jāatbild par nodarītajām sekām un jāsedz zaudējumi. Taču realitātē šis princips ne vienmēr tiek īstenots.

Atbildība par atkritumu apsaimniekošanas pārkāpumiem

Kaut primāri tieši piesārņotājs ir atbildīgs par tā radīto piesārņojumu, arī zemes īpašniekam ir pienākums kopt un rūpēties par savā īpašumā esošo teritoriju. Atkritumu apsaimniekošanas likuma 15.panta ceturtā daļa paredz, ka zemes īpašniekam, kura īpašumā tiek prettiesiski novietoti atkritumi tam neparedzētā vietā, ir pienākums šos atkritumus nodot atkritumu apsaimniekotājam un segt zaudējumus. Ja atkritumu radītājs ir zināms, visas apsaimniekošanas izmaksas sedz vainīgā persona.

Latvijas Republikas Senāta judikatūrā ir noteikts, ka šīs normas mērķis nav meklēt un sodīt zemesgabalu patieso piesārņotāju, bet gan aizsargāt vidi, cilvēku dzīvību un veselību. Proti, Valsts vides dienestam nav neierobežota pienākuma meklēt patieso atkritumu radītāju, ja šāda meklēšana no iestādes prasītu nesamērīgus resursus. Šādos gadījumos tieši zemes īpašnieks ir tā persona, ar kuru valsts var visefektīvāk sadarboties, lai sasniegtu galveno mērķi – novērst kaitējumu. Līdz ar to

primārā atbildība vides saglabāšanā, atkritumu novākšanā un konsekventi arī preventīvo funkciju veikšanā būs zemes īpašniekam.

Par būtisku kaitējumu - pat krimināatbildība

Zemes īpašnieks atbildību var pārnest uz to personu, kura reāli faktiski ir atbildīga par videi nodarīto kaitējumu, ja šo personu ir iespējams identificēt. Tomēr nepietiek vien ar konstatējumu, ka pats zemes īpašnieks nav vainīgs par attiecīgo atkritumu atstāšanu neatļautā vietā. Ja vainīgā persona ir tieši noskaidrota, zemes īpašniekam ir tiesības ne vien no vainīgā prasīt zaudējumu atlīdzināšanu, bet arī lūgt Valsts vides dienestam izdot administratīvo aktu, ar kuru patiesajam atkritumu radītājam tiktu uzlikts pienākums nodot apsaimniekotājam atkritumus, kuri prettiesiski novietoti personas zemes īpašumā.

Administratīvā atbildība zemes īpašniekam vai piesārņotājam piemērojama par atkritumu apsaimniekošanas noteikumu pārkāpumu saskaņā ar Atkritumu apsaimniekošanas likuma 43.panta otro daļu. Administratīvā pārkāpuma procesu īsteno Valsts vides dienests, taču administratīvā pārkāpuma procesu līdz administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanai var veikt arī pašvaldību kompetentās struktūrvienības vai iestādes. Administratīvā pārkāpuma procesu, ja tas izdarīts mežā, līdz administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanai veic arī Valsts meža dienests.

Par atkritumu apsaimniekošanas noteikumu pārkāpšanu, ja nodarīts būtisks kaitējums, atbildīgajai personai, proti, zemes īpašniekam vai pašam piesārņotājam, ja tāds zināms, var piemērot arī krimināatbildību saskaņā ar Krimināllikuma 99.pantu.

Zaudējumu atlīdzināšana civiltiesiskā kārtā

Ja ir iespējams konstatēt, kurš tieši radījis piesārņojumu, un ir iespējams pierādīt viņa vainu, zemes īpašnieks civiltiesiskā kārtībā saskaņā ar Civillikuma 1635. un 1779. pantu var prasīt zaudējumu atlīdzinājumu no atkritumu radītāja. Šī atlīdzība ietvertu arī atkritumu izvešanas izmaksas. Tomēr, kā minēts iepriekš, prasība par zaudējumu atlīdzību ir iespējama, ciktāl ir zināma konkrēta vainīgā persona. Vainīgās personas noskaidrošana zemes īpašniekam vienam pašam ir praktiski neiespējama, jo īpaši meža teritorijās, kurās ir sarežģīti nodrošināt nepārtrauktu teritorijas uzraudzību un līdz ar to arī konstatēt, ka viņa piederošajā teritorijā ir atstāti atkritumi.

Kā cīnīties?

Lai cīnītos ar prettiesisku atkritumu novietošanu savā teritorijā, par to nekavējoties ir jāziņo kompetentajām iestādēm. Tomēr katrs zemes īpašnieks var rīkoties preventīvi, lai pasargātu savu teritoriju no nelikumīgas atkritumu izmešanas tajā. Tam var noderēt:

- **Teritorijas norobežošana**

Efektīvs veids, jo nožogota teritorija acīmredzami norāda, ka teritorija ir privātā īpašumā un rada atkritumu izmešanu apgrūtinošāku. Tomēr meža īpašniekiem ir tik pat kā nepiespējami norobežot visu teritoriju. Šāda žoga uzstādīšanas izmaksas būtu mērāmas daudzos tūkstošos *euro*, kā arī varētu būt nesavienojami ar mežā veicamo saimniecisko darbību.

- **Videonovērošanas sistēmas**

Videonovērošanu kameru uzstādīšana pie teritorijas robežām ir lētākais risinājums un var būtiski palīdzēt vainīgā notveršanā, ja mežā ir veikta prettiesiska atkritumu atstāšana. Taču jāatceras, ka, uzstādot videonovērošanas sistēmas, jāievēro personas datu aizsardzības principi. Ja videokameras novēro pašu privātīpašumu, kā minimums, jāuzstāda brīdinājuma zīme par to, ka notiek videonovērošana un ar kādu mērķi tā tiek veikta. Izņēmumi piemērojami fizisku personu privātīpašumam, ja videonovērošana tiek veikta tikai un vienīgi paša īpašumā, neiekļaujot apkārtni ārpus privātīpašuma teritorijas un novērošanas mērķis ir tikai mājsaimniecības vajadzībām.

Ja videokameras piefiksē kaitējuma nodarīšanas brīdi, ar iegūto videomateriālu jāvēršas Valsts meža dienestā, pašvaldības policijā vai Valsts vides dienestā. Jāuzver: ja videonovērošanas kamerā ir fiksēts nozieguma izdarītājs, nekādā gadījumā nedrīkst video publicēt tīmekļvietnēs, aicinot plašāko sabiedrību identificēt personu, jo īpaši publicēt fotogrāfiju, izsakot apgalvojumus par personas vainu vai citus aizskarošus izteikumus. Jebkuras personas fotogrāfiju un citu identificējošu materiālu publicēšana bez pašas personas atļaujas ir aizliegta saskaņā ar fizisko personu personas datu aizsardzības noteikumiem.

Informācija par publikāciju:

AUTORI**:**
Jānis Jurkāns, "Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns" SIA, partneris, zvērināts advokāts

Laura Loreta Muciņa, "Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns" SIA, jurista palīdze

AVOTS: žurnāls **"Baltijas Koks"**, 01.2025

PUBLIKĀCIJAS PDF:
https://cersjurkans.lv/publikacija/atkritumu-atstasana-privatipasuma-kurs-atbild-un-ka-rikoties/